

...A LA RECHERCHE D'UN TEMPS PRÉSENT...*

мр Чедомила Маринковић
дигл. историчар уметности

Трагање за аутентичним „националним стилем“ у црквеном градитељству тема је којом се, већ више од век и по, баве генерације српских архитеката.¹ Ово питање посебно је актуелно у нашем времену када је, као један од главних видова изражавања националних тежњи, „српски стил“ у архитектури постао основни *изражајни облик* великог броја сакралних објеката који су се, у измењеним идеолошким и политичким условима у деценијама након пада комунизма, нагло почели градити. Изразито традиционалистичко обојени захтеви углавном веома конзервативних наручилаца довели су савремено српско црквено градитељство до решења у којима се некритично понављају средњовековни узор и у којима примена искуства каснијих етапа историје архитектуре у потпуности изостаје. Странпутице и заблуде оваквог начина размишљања о савременом црквеном градитељству иду на штету основних ликовних решења изведених здања чему додатно погодује и одсуство критичке рецепције оваквих пројеката и изведених дела.

У контрасту са овако сложеним околностима појављује се опус младог архитекте Димитрија Маринковића. Као сензибилни и образовани изданац своје

епохе Маринковић је свестан сложености које са собом данас доноси бављење црквеним градитељством коме је у потпуности посвећен читав његов опус који подразумева и све главне архитектонске „теме“: пројектовање, декорацију црквеног ентеријера, израду мобилијара као и просторна решења манастирских комплекса. Маринковићев рад поред овога обухвата и обимну практичну и теоријску делатност у заштити споменика прошлости.

У плановима својих цркава Маринковић најчешће користи централни облик основе – триконхос (*пројекат за цркву Светиој Илије у Јабуци* (1999), *црква Светиш Козме и Дамјана у Кикинди* (1996)) или ротонду (*црква Чудошворне иконе Пресвете Богородице Тројеруцице у манастиру Средишћу* (1998), *црква Св. Лазара у Чачку*, 2005). Ови облици основе за њега не представљају само историјску већ и психолошку и инспиративну ликовну тему. Размишљање о ротонди свакако указује на ауторово добро познавање решења и симболике великих историјских узора ове теме – ранохришћанске трилогије Константиновских ротонди из Св. Земље (Анастасис црква у Јерусалиму, Елеона на Маслинској Гори и црква Рођења Христовог у Витлејему), географски ближих примера цркава Св. Витале у Равени и Св. Доната у Задру али и Ахенске капеле и „прве модерне београдске цркве“ – Плечниковог Св. Анте. Значачки користећи историјска знања али и врсно владање геометријом, Маринковић ствара суптилне варијације

* Поводом ретроспективне изложбе савремене црквене архитектуре и литургијског намештаја, одржане у галерији цркве Светог Саве у Паризу, 3–31. октобра 2006. године.

¹ А. Кадијевић, *Један век шражења националној стили у српској архитектури (средина XIX – средина XX века)*, Београд 1997.

ове теме. У изванредно маштовитом пројекту за цркву *Св. Лазара у Чачку* (2005) двострука ротонда је уписана у квадрат. Куполу носе осам слободних стубова који у унутрашњости формирају деамбулаторијум чији је северни и јужни сегмент намењен за певнице. У угловима квадрата на источној страни су смештене пастофорије док се на западној страни налазе степенице које воде на галерију. Са друге стране традиционални „моравски“ облик триконхоса за Маринковића је још инспиративнији – користи га уписаног у квадрат (*Пројекат за цркву Светиој Илије у Јабуци* (1999)), правоугаоник (*Црква Светиш Козме и Дамјана у Кикинди* (1996)), чак га и ротира стварајући необично динамично конкавно–конвексно решење простора (крстионица у цркви *Чудошворне иконе Пресвете Богородице Тројеруцице* у манастиру Средишту (1998)).

Ипак, оригиналност Маринковићеве црквене архитектуре огледа се у највећој мери у елевацијама и горњим конструкцијама цркава. Елевације су веома разуђене и састоје се од великог броја додатих елемената – певничких и олтарских апсида, тремова и кула. Својим обликом најчешће одговарају структури унутрашњег простора и често варирају једну тему – троугаону (црква *Светиш Козме и Дамјана у Кикинди* (1996)) или лучну силуету (црква *Чудошворне иконе Пресвете Богородице Тројеруцице* у манастиру Средишту (1998)) улазног портала или западне фасаде које се консеквентно спроводе и на осталим фасадама. Додатна артикулација елевације постиже се честом употребом мотива *уллишана* било архитектонских форми (црква *Чудошворне иконе Пресвете Богородице Тројеруцице* у манастиру Средишту (1998)) било различитих *машеријала* (црква *Светиш Козме и Дамјана у*

Кикинди (1996)) као и применом аугментованог декоративног мотива *жиоке на рабош*.

Скоро скулпторалном третирању спољашњих маса цркве доприносе и многобројне куполе. Иако су све Маринковићеве цркве у принципу централне основе са једном куполом, њихов изглед одликује и мноштво мањих степенасто распоређених купола и полукупола које се налазе изнад нартекса и тремова или уз главну куполу: као завршеци пастофорија, бочних конхи или кулица. Тако у цркви *Св. Лазара у Чачку* (2005) купола подупрta стилизованим контрафорима и истакнута необично маштовито решеним кровом који се састоји из кришкастих сегмената има калоте у угловима кубуса, изнад нартекса и трема. У цркви *Чудошворне иконе Пресвете Богородице Тројеруцице* у манастиру Средишту (1998) купола је утопљена у велике, лучно извијене контрфоре изразито експресионистичког изгледа оживљена је калотама изнад припрате и певничких простора, док је у цркви *Светиш Козме и Дамјана у Кикинди* (1996) квадратни тамбур куполе замењен степенасто формираним спољним пандантифима испод којих се налазе полукуполе олтарске апсида и певничких простора.

Особен осећај за ликовност Маринковић показује у „примењеној архитектури“ – у малим сакралним објектима (*крајјушаш* у Вршцу (2000)), многобројним решењима ентеријера и на мобилијару. Маштовито *преводећи* одређене декоративне елементе из једног рода у други нпр. мотиве из минијатурног сликарства заставица у декорацију пода (црква *Св. Лазара у Чачку* (2005) или парапета (иконостас (1996) и циборијум (2000) за цркву *Рођења Светиој Јована Крстишше-*

ља у манастиру Месићу), или мотиве из монументалног сликарства у декорацију иконостаса – крстови са полиставриона из монументалног живописа као декорација пиластара (иконостас за цркву Рођења Светиој Јована Крститеља у манастиру Месићу (1996)) он ствара основну декоративну схему коју даље обогађује геометризацијом и стилизацијом. Повезаност конструктивног склопа са декоративним елементима Маринковић смело постиже путем различитих облика капитела базираних на геометријским облицима као што су заротиране коцке и пирамиде на иконостасу и порталима за иконе за манастир *Notre Dame de Toute Protection, Bussy-en-Othe* (2003) у Француској.

Такође, приликом пројектовања литургијског мобилијара, Маринковић смело користи и различите материјале. Технику керамопластичке декорације он комбинује са дрветом и тако добија разубуђен текстуални и колористички ефекат (иконостас (1996) и циборијум (2000) за цркву Рођења Светиој Јована Крститеља у манастиру Месићу).

Не ретко Маринковић је у позицији да интервенише у историјским окружењима: епископски престо (2005) и циборијум (2006) у *Спасовој цркви* манастира Жиче, епископски престо, синтронон и циборијум у *Успенској цркви* у Панчеву (2002), иконостас (1996) и циборијум (2000) за цркву Рођења Светиој Јована Крститеља у манастиру Месићу, епископски престо у цркви *Сабора Светиој Архнађела Гаврила* у манастиру Војловици (2006). Између асимилације и контрапункта као основних принципа интерполације он успева да пронађе средње решење у коме најбоље долази до изражаја стратегија *малих корака* и суптилних интервенција које се огледају у поједностављеном

и осавремењеном декоративном детаљу који се увек налази у суштинској вези са окружењем – средњовековним као у манастирима Жичи, Месићу и Војловици или барокним као у панчевачкој Успенској цркви.

Просторно решење за комплекс манастира Грачанице обједињује вишеслојне функционалне захтеве (пратеће објекте, осветљење) са веома разуђеном геометријском схемом окружења цркве у потпуности афирмишући њен значај.

Дела Д. Маринковића на први поглед плене функционалношћу сједињеном са префињеном ликовношћу уз маштовит али не и произвољан вид тумачења српског и византијског уметничког наслеђа. Стилски полиморфан и слојевит овај опус наглашава недогматску рецепцију свих претходних етапа развоја црквеног градитељства и истовремено укључује особено постмодернистичко *превођење* одређених тема у различите видове архитектуре уз, за модернизам карактеристично, обраћање пажње на детаљ, аутентичност и комбинацију материјала. Стога је овим делом изречен јасан став према актуелној сакралној архитектури али и историји архитектуре уопште и показано је како данас синхронија и дијахронија подједнако служе стварању промишљене а тиме уједно и савремене архитектуре која брине о очувању и настављању традиције. Традиције која није схваћена као низ задатих правила, већ као слободно, недогматско *промишљање* и *примењивање* историје и *métier*-а архитектуре. Опус овог аутора показује велику ерудицију у познавању историје морфолошких елемената и њи-

хово слободно, утемељено и оправдано коришћење. Маринковић се тако исказује као истински архитекта на више нивоа – сувереним владањем геометријом и пропорцијама, особеном ликовношћу посебно израженој у детаљима али и суптилним познавањем психологије архитектонских форми. Стога је он уједно и модеран и постмодеран, а његова

архитектура нам се представља као један од данас ретких аутентичних и озбиљних ауторских прилога одговору на питање шта је то савремено српско сакрално градитељство. Овим одликама опус Димитрија Маринковића такође нимало не заостаје за савременим светским градитељским токовима у овој области.

ПРИКАЗИ

Жан-Клод Ларше: *За једну етичку рађања: елементи папирисичке антропологије*

Превод с француског: Ирина Радосављевић

[наслов изворника: Jean-Claude Larchet, *Pour une éthique de la procréation: Éléments d'anthropologie patristique*, Cerf, Paris 1998],

Издавач: Истина, Београд–Шибеник 2008,

Едиција: Савремено богословље, књига 2, 183 стр. ; 21 cm

ISBN: 978-86-82555-30-8

Збирка студија угледног православног теолога и филозофа Жан-Клод Ларшеа представља право освежење у нашој средини на пољу разматрања „биоетичких“ проблема који су већ деценијама један од главних предмета интересовања мислећих људи, нарочито на Западу. Кажемо „освежење“, будући да су досадашњи покушаји у нашем теолошком мњењу били углавном „памфлетске“ природе, што се донекле и може разумети с обзиром на пасторални значај поменутих проблема.

Заснивање аутентичног православног богословског става није могуће без узимања у обзир целокупног Предања чији је конституент, поред Светог Писма и богослужбеног предања, свакако и светоотачка мисао. Наравно, ово заснивање подразумева и могућност заузимања кри-

тичког става у разматрању појединих елемената Предања; међутим, данас често заборављамо да критички став може бити релевантан само уколико и сам извире и креће се у границама Предања.

Став који г. Ларше заузима у односу према светоотачком предању и начин на који га презентује читаоцима је у складу са горе реченим. Он слободном расуђивању читаоца износи више међусобно различитих ставова према којима ненаметљиво заузима и сопствени. Иначе, начелни ставови писца у вези са проблемима којима се студије сабране у овом Зборнику баве јасни су већ из самог увода.

Поред Увода, Зборник садржи још пет студија које се баве следећим темама: Неplодност; Контрацепција; Абортус; Статус ембриона; Генетске манипулаци-